

Розвиток підприємницької діяльності у виробництві біопалива: теоретичний аспект

Постановка проблеми. Діяльність підприємств з виробництва біопалива в Україні є малодосліджуваною проблемою, хоча нині активізувався науковий пошук з позицій оцінок макроекономічних проблем становлення й розвитку галузі на національному, загальногосподарському рівні. Такий стан речей зумовлений відносною новизною проблеми і відсутністю організованого ринку як системи суб'єктів, які б формували сукупність учасників класичної схеми – „виробництво – обмін – розподіл – споживання”. Тому дослідження питань розвитку підприємств біопаливного комплексу здійснюється з макроекономічних позицій, проектуючи на оцінку діяльності суб'єктів господарювання, стан галузі й ринку загалом.

Мета статті полягає в необхідності розкриття теоретичних аспектів розвитку підприємств і підприємницької діяльності у виробництві біопалива як однією з пріоритетних галузей, а також окреслення засад формування підприємницького середовища і стимулів утвердження даного сегмента вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підприємництво як головна життєзабезпечуюча суспільно-економічна система сприяє активізації розвитку господарських процесів. Ідентифікація підприємництва як економічного інституту відбулася з еволюцією соціально-економічних процесів, а також осмислення цієї категорії філософами й економістами, які започаткували її вивчення. Проблема підприємницької діяльності опосередковано згадується у працях мислителів Стародавньої Греції, Риму, філософів Європейського Середньовіччя. Поглиблену увагу підприємництву

приділили у своїх працях А. Сміт, К. Маркс, Ф. Енгельс, Ф. Кене та ін. [1]. Також підприємництво було об'єктом наукового пошуку в дослідженнях проблеми економіки держави, торгівлі, ціноутворення, ресурсовикористання, суспільного добробуту. Разом із тим ідентифікацію підприємництва як економічної категорії та функціональної підсистеми, інструменту задоволення потреб суспільства здійснено на етапі зародження капіталізму Р. Кантільоном, Й. Шумпетером, значною мірою А. Смітом. Загальноприйнятим є висновки про те, що підприємництво, підприємницька діяльність — самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність із виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку [2]. Підприємці — це люди, які займаються підприємництвом. З історії й аналізу еволюції економічних систем ринкового спрямування відомо, що поняття «підприємництво» в оцінку практики функціонування складових господарського механізму суспільства ринкового типу вперше ввів англійський вчений Ричард Кантільон [5] на рубежі XVII–XVIII ст., а інноваційний характер підприємництва окреслив Й. Шумпетер [12, 13], Адам Сміт [11] вважав підприємця приватником, матеріальною основою діяльності якого є приватна власність.

Загальнотеоретичні галузеві аспекти розвитку підприємств і підприємницької діяльності в агропромисловому секторі економіки України досліджуються значною когортю вітчизняних економістів, серед яких: М.Й. Малік, Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк.

Проблема становлення підприємств біопаливної галузі є надзвичайно актуальною з огляду на важливість розбудови виробництва альтернативних джерел енергії в Україні. Означене питання значною мірою розкрито

* Науковий керівник – Г.М. Калетнік, доктор економічних наук, професор, академік НААН.

© І.В. Гончарук, 2013

у наукових працях Г.М. Калетніка, В.Я. Месель-Веселяка, О.М. Шпичака. Питання підприємницької діяльності в розвитку галузі виробництва біопалива як із теоретичної, так і функціональної точок зору залишаються майже недослідженими.

Виклад основних результатів дослідження. Розбудова біоенергетичної галузі, зокрема виробництва біопалива в агропромисловому комплексі, у ринкових умовах функціонально можлива виключно через механізм активізації підприємницької діяльності. Мотивація щодо означеного висновку впливає із природи підприємництва як особливого виду людської діяльності, спрямованої на отримання прибутку через створення чогось нового. Саме таким „новим” є організація виробництва біопалива. Новизна позиціонується нами в різних аспектах – загальноекономічному (енергетична безпека); галузевому (створення високотехнологічного прибуткового виробництва); зайнятості (додаткові робочі місця); інтелектуально-науковому (активізація досліджень проблем біопалива). Динаміка розвитку, в даному випадку агропромислового підприємництва, сформована минулою українською дійсністю, яка не передбачає розгляд функції підприємця як основної рушійної сили науково-технічного й суспільно-економічного прогресу. Це головна проблема утвердження підприємницької діяльності як інструменту задоволення потреб суспільства. Галузь виробництва, яка асоціюється з чимось новим, у своєму становленні має виключну можливість реалізувати функцію підприємництва найбільш продуктивно, до таких галузей належить виробництво біопалива.

Розбудова галузі виробництва біопалива неможлива без створення і забезпечення функціонування підприємств з відповідною спеціалізацією. Для цього сьогодні у світі, як і в Україні, склались об’єктивно сприятливі умови. З теоретичної і практичної точки зору на підприємницьку діяльність у виробництві біопалива поширюються класичні постулати теорії підприємництва.

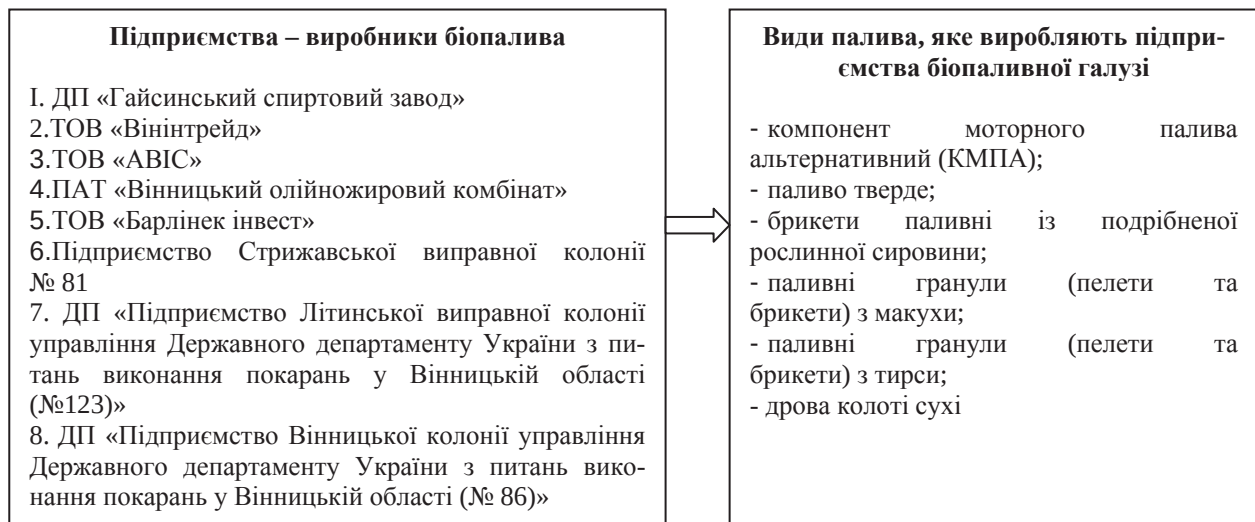
Знову ж таки наголошуємо на тому, що теорія підприємницької діяльності розглядає підприємця і підприємство як суб’єктів господарського й ринкового обміну, які по-

зиціонують себе в ролі творців суспільного багатства. У даному конкретному випадку категорією суспільного багатства є біопаливо – продукт, створений у результаті виробничо-господарської діяльності підприємця. Тому концептуальна модель розвитку підприємництва у галузі виробництва біопалива розглядається нами як інституційна основа окреслення функціональних характеристик суб’єктів зазначеного бізнесу в забезпеченні його ефективності.

Підприємство, як відомо, – це діяльність з метою отримання прибутку, яка передбачає ризик, економічну відповідальність і новаторство, ефективне поєднання ресурсів. Вона вирішує комплекс завдань, які позиціонуються як: загальноекономічні; загальносуспільні; галузеві; організаційні; суб’єктивно-індивідуальні. Ці завдання вважаємо інституціональними, тобто їх виконання забезпечує інституціоналізацію, або всебічний прояв результатів бізнесових подій. Проте виконання їх вважається результативним тоді, коли підприємство як функція, тобто підприємство як суб’єкт і об’єкт господарського процесу здійснює виробництво благ і реалізацію їх на ринку. Незалежно від галузевої приналежності підприємства і виду продукovanого товару виробник виконує економічну, ресурсну, новаторську, соціальну, мотиваційну, організаційну функції. Тобто підприємство як вид людської діяльності й підприємство як організація відіграє в суспільстві життєзабезпечуючу роль.

Підприємницькі структури – виробники біопалива в Україні – лише з’являються, тому вивчення функціонування практично відсутнє, що дещо ускладнює науковий пошук, хоча, з іншого боку, це дає нам можливість віднайти новизну. З огляду на виключну актуальність піднятої проблеми і необхідність пошуку дієвої методології дослідження застосовуватимемо різноаспектні підходи до оцінки предметів і явищ підприємництва у виробництві біопалива.

Розвиток підприємницької діяльності, а отже й підприємств (рис.) у виробництві біопалива відбувається в певних інституційних умовах, які визначають проблеми та перспективи зазначеного процесу (табл.).

Підприємства – виробники біопалива у Вінницькій області*

*Сформовано автором.

У розвитку теоретико-методологічних засад підприємницької діяльності в зазначеному сегменті вітчизняної економіки звертаємо увагу на те, що перспективними напрямками розвитку НВДЕ в Україні є: біоенергетика, видобуток та утилізація шахтного ме-

тану, використання вторинних енергетичних ресурсів (ВЕР), позабалансових покладів вуглеводнів, вітрової і сонячної енергії, теплової енергії доквілля, освоєння економічно доцільного гідропотенціалу малих річок України.

Проблеми і перспективи розвитку підприємницької діяльності в галузі виробництва біопалива України*

Основні перешкоди
- Здебільшого господарствам економічно не вигідно виробляти біопаливо, перевага надається експорту сировини; - відсутність фінансових стимулів для реалізації біоенергетичних проєктів; - високий рівень ризиків для потенційних інвесторів; - дефіцит власних коштів українських компаній, їх низька фінансова спроможність і висока вартість банківського кредитування; - недостатнє фінансування наукових досліджень та впровадження нових технологій
Основні перспективи
Створення економічного механізму стимулювання у сфері біопалива, який передбачає: 1) організаційно-економічні заходи щодо стимулювання виробництва та споживання біопалив, які включають: - визначення джерел і напрямів фінансування у галузі виробництва біопалив; - створення системи державних стандартів у сфері виробництва та споживання біопалив і нормативно-технічних показників споживчої якості, енергетичної цінності та екологічної безпеки біопалив; - застосування економічних стимулів для підприємств, установ, організацій, діяльність яких пов'язана з виробництвом біопалив, розробленням і впровадженням маловідходних, ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій, машин, механізмів, інших технічних засобів, що працюють на біопаливі; - стимулювання інвестиційної діяльності у сфері виробництва біопалив; - створення інформаційного фонду для збору та поширення інформації про виробництво і споживання біопалив в Україні; - застосування економічних стимулів для споживачів, що заохочують використання біопалив, маловідходних, ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій, машин, механізмів, інших технічних засобів, що працюють на біопаливі; 2) фінансування заходів з виробництва та споживання біопалив, яке здійснюється за рахунок коштів підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, державного та місцевого бюджетів, інших не заборонених законом джерел

*Сформовано автором.

На сьогодні найбільш швидкими темпами здатна розвиватися біоенергетика. Очікується,

що енергетичне використання всіх видів біомаси може щороку забезпечити заміщен-

ня 9,2 млн т у. п. викопних палив на рівні 2030 року, в тому числі за рахунок енергетичного використання залишків сільгоспкультур, зокрема, соломи – 2,9 млн т у. п., дров і відходів деревини – 1,6, торфу – 0,6, твердих побутових відходів – 1,1, одержання та використання біогазу – 1,3, виробництва паливного етанолу та біодизеля – 1,8 млн т у. п. [4].

За даними Енергетичного балансу України на 2010 рік, у структурі постачання первинної енергії за рахунок альтернативних джерел енергії чільне місце посідало виробництво енергії за рахунок біопалива та відходів, яке становило 917 тис. т н. е. [3].

Проте ці обсяги постачання енергії є надто малими порівняно з викопними джерелами енергії, такими як вугілля й торф – 36 476 тис. т е. н., сира нафта і нафтопродукти – 13 153, природний газ – 55 561 тис. т н. е. тощо. Це спричинено недостатнім фінансово-кредитним забезпеченням біопаливної

галузі й НВДЕ взагалі. Розвиток підприємств біопаливної галузі потребує значних інвестиційних ресурсів. За базовим сценарієм Енергетичної стратегії України на період до 2030 року загальний обсяг інвестицій у розвиток біоенергетики становитиме до 2030 року близько 14,2 млрд грн. Для порівняння, на розвиток і функціонування нафтогазового комплексу протягом 2005–2030 років планується фінансування в сумі 600,6 млрд грн [4].

Висновок. Розбудова ефективного підприємницького середовища у галузі виробництва біопалива матиме перспективу за умов формування функціональних економічних механізмів стимулювання енергоефективності; здешевлення кредитів; звільнення від оподаткування частини прибутку, отриманого за рахунок впровадження енергоефективних та енергозберігаючих технологій.

Список використаних джерел

1. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / М. Блауг; [пер. з англ. І. Дзюб]. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 670 с.
2. Господарський кодекс України. Ст. 42 // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Енергетичний баланс України за 2010 рік (експрес-випуск) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/express/express_u.html.
4. Енергетична стратегія України на період до 2030 року схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 145-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>.
5. Кантільон Ричард // Большая Советская энциклопедия / под ред. А.М. Прохорова. – 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1969–1978.
6. Козій І.С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму / Козій І.С. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – № 18.9. – С. 223–229.
7. Костецький В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства / Костецький В. // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 4 (29). – С. 135–145.
8. Офіційний сайт Головного управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/>.
9. Офіційний сайт Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua/>.
10. Про розвиток виробництва та споживання біологічних палив : Проект Закону України від 29.12.2010 № 7524 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?id=&pf3516=7524&skl=7.
11. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів / А. Сміт. – М.: Ексмо, 2007.
12. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія: пер. с англ. / Предисл. и общ. ред. В.С. Автономова / Й. Шумпетер. – М.: Экономика, 1995. – 540 с.
13. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры): пер. с англ. / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2013 р.

* * *